

Náboženské vyznanie na Slovensku podľa minuloročného sčítania ľudu

PREMENA DUCHOVNEJ SCÉNY NA SLOVENSKU

Lucia Grešková

Koncom februára 2012 zverejnil Štatistický úrad s niekoľkomesačným oneskorením prvé čiastkové údaje minuloročného sčítania ľudu.

Výsledky však tento krát musíme brať s istou rezervou, hoci reprezentatívnejší prieskum náboženského vyznania slovenského obyvateľstva k dispozícii nemáme. Slovensko má podľa neho 5 397 036 obyvateľov, ale samotného sčítania sa zúčastnilo omnoho menej ľudí.

Mnohí ľudia akciu bojkotovali, od vyplňania hárkov ich odradili nielen technické problémy, strach zo zneužitia údajov, pochybnosti o príprave a anonymite, ale aj spor medzi Štatistickým úradom a Úradom na ochranu osobných údajov.¹ Veľká časť obyvateľov odmietla vypísať alebo zamľčala citlivé údaje, ktoré sa týkali údajov o národnosti, ale najmä o vierovyznaní. Viac ako desatina obyvateľstva odmietla uviesť svoje vierovyznanie, čo je viac ako 571 tisíc ľudí. V roku 2001 to bolo len 160 tisíc. Veľké cirkvi tak prišli na papier i o svojich veriacich.

Očakávaný pokles sa nekonal

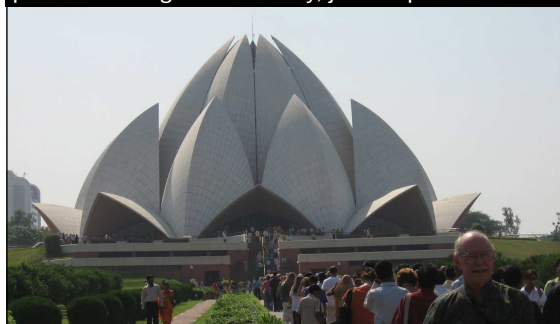
V čiastkových výsledkoch sa v tabuľke ocitlo osemnásť cirkví a náboženských spoločností, ktoré sú na Slovensku registrované. Napriek očakávanému poklesu počtu veriacych tradičných cirkví, výsledné údaje hovoria skôr o udržaní stavu a nie o príliš výrazných zmenách v oblasti religiozity.² Výsledky skôr potvrdili nárast sociálneho významu náboženstva. Vychádzajúc z výsledkov sčítania sa nám môže zdať, že miera tradičnej religiozity poklesla, mierne narástlo množstvo ľudí bez vyznania v populácii a množstvo ľudí, ktorí z nejakého dôvodu neodpovedali, výrazne stúplo. Náboženské spoločností, ktorých sa tento pokles nedotkol, práve naopak, boli malé prevažne kresťanské cirkvi, ako sú napríklad Evanjelická cirkev metodistická, Kresťanské zbory a Apoštolská cirkev. Avšak stále platí, že členovia týchto cirkví, okrem prvej uvedenej, ako ce-

lok nepredstavujú viac než jedno promile celkovej populácie.

Pozrime sa teraz bližšie na spomenutý pokles tradičnej religiozity. Najpočetnejšou cirkvou s výrazným odstupom ostáva Rímskokatolícka cirkev, hlási sa k nej 62% obyvateľov, čo je takmer o 7 % menej ako pred desiatimi rokmi, ale stále viac ako v roku 1991. Napriek niektorými sociológmi proklamovanému neúspechu politiky cirkvi, zdôrazňovaniu úbytku počtu veriacych a nedôvery v jej organizovanej podobe,³ môžeme konštatovať istú stabilitu. Po zohľadnení problémov pri sčítaní a so zreteľom na ostatné faktory, ako je vysoký podiel ľudí, ktorí sa odmietli sčítania zúčastniť, resp. nevyplnili kolónku vierovyznanie, sa nakoniec dostaneme k rovnakému číslu, resp. o niečo väčšiemu ako bolo pred 10 rokmi. I keď zo strany cirkevných predstaviteľov prišlo k akémusi rozčarovaniu z výsledkov a ich pripisovaniu dôsledkom štyridsaťročnej ateizácie,⁴ môžeme hovoriť o kontinuálnej náboženskej situácii v Katolíckej cirkvi (či už medzi rímskymi katolíckymi alebo gréckokatolíckymi).

Na rozdiel od Českej republiky jsou slovenští bahá'í registrováni státem (pod názvem Bahá'íjské spoločenstvo). Ve světě zajišťují víře bahá'í proslulost především originální chrámy, jako např. v Dillí.

Naopak situácia druhej najväčšej cirkvi, Evanjelickej cirkvi a. v. je o niečo málo odlišná. Evanjelici stratili 1% v porovnaní s rokom 2001, rovnako majú menej veriacych ako v roku 1991. Evanjelická cirkev a. v. dlhodobo stagnuje. Jedným z dôvodov tejto stagnácie môže byť aj jej status cirkvi s najstarším obyvateľstvom, ktorý evanjelici dlhodobo dosahujú. Znižovanie cirkevnej afiliácie môžeme tak pripisovať úmrtiam starších veriacych a k zámene s Evanjelickou cirkvou metodistickou, kde zvýšený nárast počtu veriacych môžeme vysvetliť práve touto podobnosťou názvov. Taktiež u evanjelických veriacych viac ako u iných sa vytvorila panika, ktorú spustila diskusia o možnej odluke cirkvi od štátu, o zmene financovania a o spájaní príslušnosti k cirkvi s cirkevnou daňou.⁵

Pravoslávna cirkev si s menšími zmenami obhájila svoje percentá z predchádzajúceho sčítania. Počet jej veriacych klesol o viac ako 1200.

Roztrieštenosť a spory sa odzrkadlili vo výsledkoch Reformovanej kresťanskej cirkvi.⁶ Avšak nie až tak výrazne, ako sa očakávalo, v porovnaní s rokom 2001 je síce zaznamenaný pokles, ale v porovnaní s rokom 1991 nárast.

Zanedbateľný pokles je zaznamenaný u ďalších cirkví ako sú Bratská jednota baptistov, Cirkev adventistov siedmeho dňa, Ústredný zväz židovských náboženských obcí, Starokatolícka cirkev. Výraznejší a pre niekoho prekvapujúci je pokles Jehovových svedkov, o takmer 3,5 tisíce veriacych.

Ako je už vyššie spomenuté, klesajúcejmu trendu vzdorujú niektoré menšie kresťanské cirkvi. Ako je už spomenuté Evanjelická cirkev metodistická, Kresťanské zbory alebo Novoapoštolská cirkev. Narastajúci trend je viditeľný pri cirkvi Apoštolskej. Pripisuje sa to vitalite typickej pre cirkvi letničného charakteru.

Prekvapujúco dobre obstáli dve napsledy registrované náboženské spoločnosti Bahájske spoločenstvo s 1 065 veriacimi a Cirkev Ježiša Krista Svätých neskorších dní s 972 veriacimi. Vzhľadom k ich registrácii až po druhom sčítaní, absentujú dáta, na základe ktorých by sme mohli porovnať trendy ich veriacich. Uvedené čísla však niekoľkonásobne presahujú ich deklarované počty členov.⁷

Ostatní „netradiční“ veriaci

Výraznejšie zmeny nastali však v ostatných skupinách. Počet nezistených narástol v porovnaní s rokom 2001 z 3% na 10,6%, čo je stále takmer o 7% menej ako v roku 1991. V prvom sčítaní sa absencia odpovedí pripisovala neistote a strachu, ktorá vychádzala zo skúsenosti s minulým režimom. Pokles v roku 2001 bol spôsobený chápaním slobody a tiež bol spájaný s väčšou dôverou k štátnym inštitúciám a menšími obavami s manipuláciou. Opätovný nárast na 10,6% si môžeme vysvetliť spochybňovaním anonymity pred samotným sčítaním, návratom neistoty a spájaním výsledkov s možnými dôsledkami pre samotných veriacich. Avšak bez systematického prieskumu tých, ktorí túto možnosť zvolili, pôjde len o dohady a predpoklady, ktoré môžu byť vzdialené od skutočnosti.

Druhou najväčšou skupinou po Rímskokatolíckej cirkvi sú veriaci bez vyznania. Ide o 725 362 veriacich, čo je 13,4%. Rovnako i tu je viditeľný nárast o 28 054 osôb, medzi ktorých môžeme zahrnúť širokú škálu postojov od deklarovaných ateistov, cez nerozhodnutých a osoby nábožensky nevyhrané až po náboženských individualistov. Skupinu je bez serióznejšieho skúmania veľmi ťažko opísať.

Azda však najvýraznejší nárast nastal v skupine iné, čiastkové údaje Štatistického úradu nám neumožňujú komplexnejšie vyhodnotiť túto skupinu. Preto bude zaujímavé sa k tomuto číslu vrátiť, spolu s čiastkovými a detailnejšími údajmi, dúfajme, že už o pár mesiacov. Ide o skupinu obsahujúcu ostatné neregistrované cirkvi a náboženské spoločnosti. V roku 2001 predstavovala táto skupina číslo 6 214 a išlo o nárast o 120 obyvateľov v porovnaní s rokom 1991. Avšak minulý rok sa k tejto skupine prihlásilo 23 340 ľudí. Pre bližšie zhodnotenie tejto skupiny sú potrebné čiastkové údaje, ktoré by nám pomohli objasniť, či ide o nárast nových náboženských hnutí, alebo o istý spôsob protestu proti sčítaniu prihlásením sa k nejakej novovytvore-

nej recesistickej skupine, ako sa to dá predpokladať u príslušníkov náboženstva Jedi v českom sčítaní ľudu.

Záver

Pri písaní článku som vychádzala z dostupných údajov zverejnených Štatistickým úradom koncom februára 2012, analyzované údaje sú usporiadané do tabuľky porovnávajúcej posledné tri sčítania ľudu.⁸ Treba rovnako podotknúť, že celoplošný religio-nistický výskum religiozity na Slovensku už niekoľko rokov chýba, takže je veľmi vágne vyvodzovať akékoľvek závery.

Vývojové trendy slovenskej religiozity vychádzajúce z výsledkov sčítania ľudu z roku 2011 sú porovnateľné s tými, ktoré prebiehajú v ostatných krajinách západnej Európy, ako aj obsahujúce isté odlišnosti v závislosti od sociokultúrnych a historických skúsenosti slovenskej spoločnosti. Cirkevný vývoj v bývalých komunistických krajinách nemôže byť vnímaný ako homogénny celok, keďže komunistická diktatúra sa dostala k moci v krajinách s rôznou úrovňou hospodárskeho vývoja, s odlišnou spoločensko-politickou štruktúrou a inými kultúrnymi tradíciami. Obraz sa neunifikoval ani počas desaťročia „existujúceho socializmu“, preto je obdobie po roku 1989 charakterizované odlišnou úrovňou rozvoja a rozličných adaptačných stratégií.⁹

Z výsledkov sa javí istá stagnácia tradičnej religiozity, detradicionalizácia a nárast mimocirkevnej zbožnosti a nových spirituálnych hnutí, charizmatických hnutí alebo neocharizmatických vo vnútri kresťanstva. Tieto výsledky potvrdzuje aj výskum politickej kultúry, ktorý prebehol v roku 2000 v 14 východo- a stredoeurópskych krajinách *Political Culture in Central and Eastern Europe*, ktorý potvrdzuje zintenzívnenie náboženskej viery na Slovensku a obrat od protináboženskej k pronáboženskej klíme. Avšak pre komplexnejšie zhodnotenie sčítania ľudu na Slovensku je potrebné si počkať na detailnejšie údaje, ktoré nám pomôžu vytvoriť ucelenejší pohľad na súčasné náboženské trendy prebiehajúce v slovenskej spoločnosti. ■

Poznámky

- 1 K zmäteniu ľudí prišlo protichodnými vyhláseniami dvoch štátnych inštitúcií. Kým Štatistický úrad tvrdil, že údaje zbiera v medziach zákona, Úrad na ochranu osobných údajov ho vyzval, aby niektoré postupy pri sčítaní upravil. Problémom sčítania boli takzvané identifikátory, ktoré boli pri sčítaní pridelené konkrétnym ľuďom na základe mena. Mnohí ľudia nenalepili identifikátory, ktoré mali zaručiť, aby sa každý obyvateľ sčítal len raz.
- 2 TÍŽIK, Miroslav: *K sociológii novej religiozity, Podoby zmeny náboženského života v 20. storočí*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2006.
- 3 Napr. štatistický úbytok katolíkov je podľa sociológa Miroslava Tížika neúspechom politiky cirkvi voči veriacim. Pozri denník Pravda http://spravy.pravda.sk/ubudlo-veriacich-aj-obcanov-madarskej-narodnosti-fbr-sk_domace.asp?c=A120301_092301_sk_domace_p0
- 4 Píše sa vo vyhlásení Konferencie biskupov Slovenska k výsledkom sčítania, kde sa štatistický úbytok veriacich chápe aj ako dôsledok štyridsaťročnej ateizácie pred rokom 1989. <http://www.tkkb.sk/view.php?cislo-clanku=20120229013>
- 5 Odluka cirkvi od štátu prezentovaná vtedajším ministrom kultúry D. Krajcerom by mala najvýraznejší dopad práve pre Evanjelickú cirkev a. v. a pre ostatné menšie cirkvi. <http://www.sme.sk/c/6302177/veriacich-je-menej.html>
- 6 Ide o rozdelenie slovenských a maďarských veriacich v cirkvi. Synoda Reformovanej kresťanskej cirkvi na Slovensku schválila v máji 2011 pripojenie cirkvi k Maďarskej reformovanej cirkvi. Tá vznikla v roku 2009 ako cirkev, ktorá zjednocuje všetkých reformovaných Maďarov v krajinách bývalého Uhorska (Karpatskej kotliny). Ide o cirkev, ktorá je definovaná na etnickom základe a odvoláva sa na jednotu z 19. storočia. Má svoju vlastnú ústavu, štruktúru a členstvo. Toto pripojenie sa stretlo s nesúhlasom slovenskej časti reformovaných veriacich.
- 7 Vychádzajúce z Ročného výkazu o cirkvi a náboženskej spoločnosti KULT (MK SR) 15-01
- 8 Tabuľka zo Slovenského štatistického úradu porovnávajúca obyvateľstvo SR podľa náboženského vyznania - sčítanie 2011, 2001, 1991 online <http://portal.statistics.sk/files/tab-15.pdf>
- 9 TOMKA, Miklós: Vallási változások Európában. In: Vallás és multikulturalizmus. Debrecen, KLTE Szociológiai Tanszék, 1998, s. 27.

Religious change in Slovakia

In the 2011 census 4.1 million Slovak citizens declared they were religious, with 3.347 million people, or 62 percent of the population, identifying themselves as Roman Catholic. This may be compared to 68.9 percent in 2001. While the number of people identifying with the older and traditional churches dropped, newer and non-traditional churches recorded an increase.

Last year, some citizens refused to fill out census forms or returned forms without a numerical identifier, arguing that the procedures of the 2011 census violated their right to privacy. The situation was quite similar in relation to people's identification with religions: last year 571,437 people, or 10.6 percent of the population, refused to declare their religion; in 2001 the number was 3 percent, according to the Statistics Office.

Religious affiliation, unlike in some other countries of the EU, is among the 52 questions the inhabitants of Slovakia have been asked to report in the census. There were 19 options listed on the census form, including 18 officially registered religions plus "no religion". There was then a final option: "other", where respondents could state their religion if it is not among those listed.

Lucia Grešková, PhD. (*1976) je politologička a teologička. Pôsobí ako štátna radkyňa Cirkevného odboru Ministerstva kultúry SR a vyučuje na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Špecializuje sa na náboženský extrémizmus a náboženstvo ako politický fenomén.